

Elşad Rəhimov

Vəkillər Kollegiyasının üzvü

SPİRTLİ İÇKİLƏR VƏ CİNAYƏT

Yer üzərində hər gün minlərlə cinayət hadisəsi, eləcə də digər qanun pozuntuları baş verir ki, bunların da böyük əksəriyyətinin səbəbi alkoqoldur. İstər həyat təcrübəmdən, istərsə də hüquqşünas olaraq işlədiyim məhkəmə və vəkillik təcrübəsindən gördüm ki, insanlar tərəfindən qəbul edilən alkoqollu içkilər bir çox hallarda onların həyatını, azadlığını, xoşbəxtliyini və sağlamlığını əlindən alır.

Məqsədim alkoqolun cəmiyyətdə törədilən minlərlə cinayətlərin və digər qanun pozuntularının səbəbi olmasını insanlara izah etmək, onları mümkün qədər alkoqoldan, nəticədə bir o qədər də cinayətlərdən uzaq tutmaqdır.

Alkoqol haqqında ümumi məlumat

Alkoqol və alkoqol istifadəsi alışqanlıq insanlığın özü qədər qədimdir. Dünyamızın alkoqol tarixi araşdırılarkən insan - alkoqol əlaqəsinin təxminən 7-8 min il əvvəl yarandığı məlum olur. İnsanlar ilk əvvəl təbii fermentasiyaya uğrayan bitki və meyvələrin içərisindəki maddəni zövq verici içki olaraq qəbul etmiş, sonralar isə bu maddənin, yəni alkoqolun əldə edilməsi üsullarını öyrənərək ondan istifadəni daha da genişləndirmişlər.

Alkoqola aid ilk yazılı məlumatlara eramızdan əvvəl 2-ci minillikdə Misir papiruslarında rast gəlinir. Burada bu maddənin insan davranışına və onun səhhətinə necə pis təsir etdiyi qeyd edilmişdir.

Papirusda yazılmış həmin sözlər bunlardır:

"İçki içərək özünü pis vəziyyətə salma! çünki ağızından çıxanları qulaqların eşitməyəcək, söylədiklərini heç kim başa düşməyəcək, sözlərin başqasının ağızında fərqli söz-söhbətə səbəb olacaq, əlin-ayağın tutmayacaq, sənə heç kim kömək əlini uzatmayacaq, atın bu sərxoşu bayıra deyəcəklər".

Günümüzdən təxminən dörd min il əvvəl Misir papiruslarında yazılmış bu ifadələr alkoqolun insanlara necə fiziki və psixi təsir göstərməsindən açıq şəkildə bəhs edir.

Eramızdan əvvəl 2-ci minillikdə yazılmış Hammurapi Qanunlarında da alkoqol ticarətindən söz edilmişdir. Belə ki, Babil kralı Hammurapi şərəbin əldə edilməsi, satılması və içilməsi haqqında xüsusi qaydalar müəyyən edərək, bu maddənin mütləq şəkildə möhkəm qoruma altında saxlanılmasına dair göstəriş vermişdir. Çünki alkoqol bütün dövrlərdə pisləklərin əsas səbəbkarı olmuş, o olan yerdə sakitlik və rahatlıq olmamış, onun üzündən neçə-neçə ailələr dağılmışdır. Bir sıra sosial tədqiqatçıların fikrincə alkoqol insanlığın başına gələn ən böyük bəlalardan biridir. Qədim Yunanıstanda içki tanrısının olması tarixdən bizə məlumdur. Qədim Roma və Yunan dövrlərində "üzüm" və "şərab" müqəddəs sayılmış, "Bacchus" və "Dionisos" içki və şərab tanrısı kimi qəbul edilərək cəmiyyətdə böyük nüfuz qazanmışdır. Bu mifoloji inanca tanrı Dionisosun hər bir canlına ələ ala bilən gücdə olması insanlar tərəfindən qəbul edilmişdir.

Müqəddəs kitablarda alkoqol qadağalarının olmasına baxmayaraq yer üzərində olan qədim dinlərin bir çoxu şərabdan istifadəni müdafiə edərək onu əvəz edilməz və müqəddəs bir maddə hesab etmişlər. Bu inanc şəkli daha sonralar Xristian dinində davam etdirilmiş və şərabı içkilər

arasında xüsusi yer verilmişdir. Musəvilik hətta bu tarixi adətə sadıq qalaraq içki içilməsini dini adət kimi davam etdirsə də, sərxoşluq bu dində də yaxşı qarşılanmamış, sərxoşlara cəmiyyətdə yer verilməmişdir.

Lakin dünya statistikasında bu gün də ən çox alkoqol qəbulu faktının musəvi cəmiyyətlərində olduğu təsdiq edilir.

Müsəlmanların dini olan İslam dini yaranışdan alkoqola qarşı çıxmaqla insanlara bu maddənin qəbulunu qəti qadağan etmişdir. İslamda hətta alkoqol qəbulunun böyük və bağışlanılmaz bir günah olması aşkar şəkildə bəyan edilir.

İslam dininin müqəddəs kitabı olan "Qurani-Kərim" in əl-Bəqərə surəsinin 219-cu ayəsində deyilir:

- *"Səndən sərxoşedici (içki) və qumar barəsində soruşurlar, de: "İkisində də həm böyük günah, həm də insanlar üçün mənfəət vardır. Amma günahları mənfəətlərindən daha böyükdür".*

Nisa surəsi 43-cü ayə:

- *"Ey iman gətirənlər! sərxoşkən nə dediyinizi anlayana qədər və (cinsi əlaqədən sonra) natəmiz olduğunuz halda, (yolda olan istisna olmaqla) qüsl edənədək namaza yaxınlaşmayın".*

Maidə surəsi 90-cı ayə:

- *"Ey iman gətirənlər! şərab da (içki də), qumar da, bütələr də, fal oxları da şeytan əməlindən olan çirkin bir şeydir. Bunlardan çəkinin ki, bəlkə nicat tapasınız!".*

Göründüyü kimi islam dinində alkoqolun insan biologiyasına və birgə yaşayış qaydalarına ziyan verdiyi xüsusi ilə qeyd edilir.

Müasir biokimya və farmakologiyanın formalaşdığı dövrə qədər müxtəlif maddələrin əldə edilməsi ilə kimyaçılar məşğul olurdu ki, belə maddələrdən biri də alkoqol idi. Lakin etil spirtini təmiz halda 6-7-ci əsrlərdə ərəblər əldə edərək ona "alkoqol" adı vermişlər (ərəb dilində "al-kuhl" zərif poroşok deməkdir). Belə ki, onlar ilk dəfə olaraq alkoqolun alınması və təmizlənməsi qaydasını distillə üsulu ilə (qızdırmaq və ya qaynatmaqla maddələri tərkib hissələrinə ayırmaq) həyata keçirmiş, bu yolla alınan spirtə isə "çaxır spirt" adı verilmişdir. İnanca görə o dövrdə bütün uçucu maddələrə "spirt"lər, başqa sözlə isə "ruh" deyilirdi (*Spiritus Vini*-çaxırın ruhu ifadəsi də buradan əmələ gəlir). Başqa bir mənbəyə görə həmin dövrdə insanlar alkoqolu həm də qüvvətli dərman maddəsi kimi qəbul etmiş və ona hətta "*Aqua vitae*" (həyat suyu) adı vermişlər.

Tünd içkilərin alınmasının bir neçə üsulunu işləyib hazırlayan İspan ilahiyatçı, yazıçı və kimyaçı Raymond Lulliy alkoqolu qocalar üçün onlara "gəncliyi qaytaran vasitə" adlandıraraq ona "*consolita ultima corporis humani*" yəni, "insan bədəninin sonuncu təsəllisi" adını vermişdir.

Spirtli içkilərin beyinə "dumanlandırıcı" təsiri insanlara bizim eradan 3-4 min il əvvəldən məlum idi. Qədim Misir, Yunan, Mesopotomiya və Roma mənbələrində yazılır ki, alkoqoldan tibbdə bəzi xəstəliklərin müalicəsində istifadə olunmuş və o, hətta həkim kağızlarında belə yazılmışdır.

Bütün bunlara baxmayaraq, alkoqolun təkrarı və uzun müddətli qəbulu nəticəsində ona öyrəşmə, ondan psixi və fiziki asılılıq halları meydana çıxır ki, bu da sonda xroniki zəhərlənmə, alkoqolizm kimi ağır və müalicəsi gecikmiş patologiya ilə nəticələnir.

Alkoqol və cəmiyyət

"Alkoqolizm" termini ilk dəfə 1849-cu ildə İsveçrəli həkim Magnus Huss tərəfindən təklif olunmuşdur. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına görə dünyasını dəyişən hər üç adamdan biri alkoqolizmin qurbanıdır. Alkoqolizmdə ən çox rast gəlinən hallardan biri isə şəxsiyyətin deqradasiyasıdır. Bu hal insanda özünü tədrisən pisləşmə, dəyərlərə biganəlik, cırlaşma, mənəvi dəyərlərin tənəzzülü və geriləməsi kimi təzahür etdirir. Ona görə də sivilizasiyalı insan cəmiyyətinin bütün dövrlərində alkoqola qarşı ciddi mübarizələr aparılmış və insanlar spirtli içkilərin mütəmadi qəbulundan maksimum dərəcədə çəkindirilmişdir.

Lakin təəssüflə qeyd etmək lazımdır ki, müxtəlif dövrlərdə hətta dövlətlər tərəfindən qoyulan qadağalar belə heç də həmişə arzu olunan nəticələri verməyib. Məsələn, Rus çarı I Pyotr spirtli içkilərin qəbulunu qadağan edən məşhur fərmanı qüvvədə olduğu dövrdə əksinə Rusiyada alkoqoldan istifadə təxminən beş dəfə artmışdır. Amerika Konqresinin 1919-cu ildə qəbul etdiyi və

1920-ci ilin yanvar ayından qüvvəyə minmiş eyni məqsədli fərmanı da gözlənilən nəticəni vermədiyi üçün 1933-cü ilin dekabr ayında ləğv edilmişdir. Anoloji hal keçmiş Sovetlər İttifaqı Mərkəzi Komitəsinin spirtli içkilərin istehsalı və satışına qadağa qoyduğu 14 iyun 1985-ci il tarixli qərarından sonra da müşahidə edilmişdir. Belə ki, həmin qərar dövlət büdcəsinə həmin dövrün pulu ilə təxminən 50 milyard manat ziyan vursa da, cəmi 2 il sonra, yəni 1987-ci ildə vətəndaşlar arasında ümumi xəstələnmə hallarının əhəmiyyətli dərəcədə azalması və orta ömür müddətinin xeyli dərəcədə uzanmasına səbəb olmaqla, təqribən 700 minə yaxın insanı ölümün pəncəsindən xilas etmişdir.

Bütün bunlara baxmayaraq həmin dövrdə qeyri-leqal yollarla hazırlanan spirtli içkilərdən istifadə iki dəfədən çox artmış və hətta tələbatın ödənilməməsi halları baş vermişdir.

Təəssüflə qeyd etməliyik ki, günümüzdə insanların, xüsusi ilə də gənc nəslin həyatında alkoqola verdikləri yer və dəyər getdikcə artmaqdadır. Nəticədə paralel olaraq alkoqolun səbəb olduğu problemlər, cinayətlər və digər bəlalər da artmaqda davam edir.

Alkoqolizm nədir?

Tibbi mənada alkoqolizm, etil spirtinə aludəçiliklə şərtlənən ən geniş yayılmış toksikomaniyadır. İctimai mənada isə alkoqolizm bir sıra davranış, əmək fəaliyyəti və digər pozuntularla müşayiət edilən, qanunsuz əməllərinin törənməsinə şərait yaradan spirtli içkilərdən sui-istifadə nəticəsində formalaşan xəstəlikdir. Bu xəstəlik insanda fiziki və psixi pozuntular yaratmaqla şəxsin sosial nüfuzuna da mənfi təsir göstərir. Xəstəlik ağıl zəifliyi, alkoqol epilepsiyası, bəzən isə alkoqol psixozları ilə nəticələnə bilər. Spirtli içki düşkünləri arasında tez-tez bədbəxt hadisələr baş verir və onların əmək qabiliyyəti getdikcə zəifləyir.

Alkoqol asılılığı

Alkoqol qəbulu hər insana müxtəlif formada təsir edir ki, bu da bir çox amillərdən, yəni yaşdan, bədən quruluşundan, cinsiyyətdən, orqanizmin fiziki və psixi vəziyyətindən aslıdır.

Alkoqolun əsas fizioloji əlamətləri daxili istilik, yüksək əhval ruhiyyə, dərinin (əsasən də üz dərisinin) qızarmasında təzahür olunur. Başqa sözlə alkoqol bizim orqanizmimiz üçün "yad" cismdir. O, zəhərli olmaqla bərabər metabolizmə və bədəndəki maddələr mübadiləsinə əks təsir göstərir. Alkoqolun uzun müddət və sistematik qəbul edilməsi isə alkoqol asılılığına gətirib çıxarır ki, bu da vaxtında müalicə olunmazsa depressyaya, tez-tez xəstələnməyə, vaxtından əvvəl qocalmaya və hətta ölümə belə səbəb ola bilər.

Alkoqolun mütəmadi qəbul edilməsi bədəndə vərdişə səbəb olub orqanizmin zəhərlə mübarizə aparın müəyyən maddələr ifraz etməsinə və nəticədə onun həmin zəhərə öyrəşməsinə səbəb olur. Bu zaman qara ciyər fəal olaraq qanı təmizləyir və qan daim parçalanır. Bir müddət sonra orqanizmin fərdi xüsusiyyətlərindən və qəbul olunan alkoqolun ümumi miqdarından asılı olaraq qara ciyər qanı spirdən təmizləmir. Bu zaman da az miqdarda spirtli içki qəbulu bütün günü qanda qalaraq beyində yüngül bihüşedici təsir yaradır.

Alkoqoldan asılılıq insanda tədricən formalaşaraq bədəndə immunitet zəifliyi, qara ciyərin serrozu (qara ciyər hüceyrələrinin dağılması, qanı normal olaraq təmizləyə bilməməsi), mədə xorası, əhəmiyyətli dərəcədə çəki itirilməsi, əqli bacarıqların zəifləməsi, yuxusuzluq, ürək zəifliyi, qan təzyiqi problemləri, damarların varikoz genişlənməsi, kişilərdə potensiyanın azalması və yaxud tamamilə olmaması, DNK strukturunun pozulması, gələcək nəsildə anadangəlmə qüsurların yaranması, hamilə qadınlarda uşağın düşməsi, dölün inkişafının ana bətnində pozulması və sair onlarla bu kimi neqativ nəticələrə səbəb olur.

Alkoqolun qanda faiz tərkibi cüzi olduğundan o, xüsusi ölçü vahidi olan "promillə" ölçülür.

Misal: 1,5 promil o deməkdir ki, 1 litr qanda 1,5 mq spirt vardır (və yaxud 1 litr qanda 0,0015 qr).

Alkoqolun qəbulu nəticəsində yaranan psixi pozuntular

Alkoqolun qəbulu nəticəsində yaranan psixi pozuntular iki qrupa bölünür:

1. Spirtli içkilərin bir dəfədən və ya epizodik qəbulu nəticəsində meydana çıxan alkoqol

sərxoşluğunun törətdiyi psixi pozuntular.

2. Uzun müddət, müntəzəm olaraq spirtli içkilərin qəbulu nəticəsində meydana çıxan və xroniki alkoqolizmlə nəticələnən psixi pozuntular.

Alkoqol sərxoşluğu etil spirtinin psixotrop təsiri nəticəsində yaranır. Tibbdə isə bunun əmələ gəlməsi və əlamətlərin inkişafı bir çox amillərdən, o cümlədən alkoqolun nazik bağırsaqdan sorulma sürətindən, yəni onun mədədən evakuasiyası tezliyindən asılıdır. Mədədə olan qidanın miqdarı və tərkibi spirtin sorulmasını ləngidir. Alkoqolun tündlüyü, müxtəlif dərman maddələrinin (barbituratlar, analgetiklər, neyroleptiklər və s.) qəbulu alkoqolun sorulma sürətinə və onun toksikliyinə təsir göstərir. Ümumi və psixi yorğunluq, müxtəlif somatik xəstəliklər, mərkəzi sinir sisteminin orqanik patologiyası bu prosesdə fəal iştirak edir. Ona görə də spirtli içkilərə adətən qocalar, uşaqlar və qadınlar daha həssas olurlar.

Sərxoşluğun dərəcəsi qanda alkoqolun konsentrasiyası və bədən çəkisinə nisbəti "Vidmark formulası" ($A=PXCXR$. A- alkoqolun miqdarı; P-fərdin çəkisi; C-qanda alkoqolun konsentrasiyası, R-əmsal kişilər üçün 0,68, qadınlar üçün 0,59) ilə ölçülür. Lakin bu göstərici təqribi xarakter daşıyır. Klinik təcrübələrdə alkoqol intoksikasiyası *yüngül, orta və ağır* dərəcələrə bölünmüşdür.

Sərxoşluğun *ilkin* (yüngül) mərhələsində əhvalın yüksəlməsi, sərbəstlik, bütün bədəni bürüyən xoş istilik duyğusunun təsiri altında məstolma, rahatlıq hissi yaranır. Orqanizmin keçirdiyi belə bir hal insanı məmnunluğa və cəsarətli olmağa sövq edir. Belə şəxslər yad adamlarla asanlıqla tanışlıq yaradır, zarafatlı, şən və çox danışan olurlar. İçkinin miqdarı azdırsa mədə şirəsi ifrazının güclənməsi nəticəsində iştaha artır və yeməkdən xüsusi ləzzət alınır. Qeyd edilənlərlə yanaşı tənəffüsün dərinləşməsi, nəbzın sürətlənməsi, damarların genişlənməsi nəticəsində dərinin, dodaqların və gözlərin qızarması müşahidə edilməklə, bir çox hallarda cinsi meylin güclənməsi halı baş verir. Bunlarla yanaşı sərxoşluğun ilk mərhələsindən başlayaraq hərəkətlərin qeyri-dəqiqliyi, özünə və ətrafdakılara qarşı tənqidi münasibətin zəifləməsi halları baş verir. Bu zaman qanda alkoqolun miqdarı 1 promilə qədər olur.

Orta dərəcəli kəskin alkoqol qəbulu zamanı bədən müvazinətinin, koordinasiyanın pozulması halı baş verir. Bu zaman xoş əhvali-ruhiyyə, qıcığa qarşı həssaslığın artması, mənasız yerə əsəbiləşmək, hiddətlənmək, qaş-qabaqlı olmaq, çoxları ilə razılaşmadıqları üçün dərhal mübahisəyə girmək kimi hallar müşahidə olunur. Nəticədə şəxsin nitqi dəyişir, sözlər anlaşılmaz, qeyri-səlis tələffüz olunur. Sözlər və cümlələr lüzumsuz təkrarlanaraq onların arasında əlaqə pozulur. Bu zaman qanda alkoqolun miqdarı 3-4 promil təşkil edir. Sərxoşluğun bu mərhələsi qurtardıqdan sonra ümumi zəiflik, süstlük, əzginlik, başağrıları, ağızda xoşagəlməz hissiyat, susuzluq, qıcığa qarşı həssaslığın artması kimi əlamətlər meydana çıxır.

Yüngül və orta dərəcəli sərxoşluq zamanı baş vermiş hadisələr, keçirilən hisslər və davranış pozuntularının şəxsin yadında qalması mümkündür.

Ağır dərəcəli alkoqol sərxoşluğunda isə düşüncənin keyləşməsindən, bədənin komaya girməsi hallarınadək ağırlaşmalar mümkündür. Bununla yanaşı reflekslərin itməsi, tənəffüsün və ürək fəaliyyətinin pozuntuları, qeyri-ixtiyari sidik ifrazı, epilepsiyaya bənzər cəngolma tumaları baş verə bilər. Ağır dərəcəli sərxoşluq tam amneziyaya (yaddaş pozulmasına) səbəb ola bilər.

Mütəxəssislər sərxoş adamın qanında, sidiyində, mədə möhtəviyyatında və nəfəsində alkoqolun miqdarını dəqiq təyin etmək üçün "qazoxromatoqrafiya" və "spektroqramma" metodundan istifadə edirlər.

Qadın alkoqolizmi

Cəmiyyətdə alkoqoldan asılı olan qadınlara nadir hallarda rast gəlinərsə də, bu onların olmaması demək deyil. Qadın kişidən fərqli olaraq adətən spirtli içkilərə meyliyini mümkün qədər ətrafındakı insanlardan gizlətməyə çalışır. O, hətta ailə üzvləri ilə bu problemini bölüşməkdən çəkinir və ehtiyat edir. Çünki istənilən halda o, qınaq obyektinə olacaq və heç bir halda cəmiyyət onu yaxşı qarşılamayacaqdır. Ona görə də qadının alkoqol asılılığının müalicəsini açıq şəkildə başlamaq asan deyildir.

Əgər kişi bu yola düşübsə ətrafdakı insanlar onu sərxoş vəziyyətindən çıxartmaq üçün aparılan

tədbirlərə anlayışla yanaşır, ona qohumları və dostları tərəfindən hər cür dəstək göstərilir. Lakin qadına əksər hallarda belə bir dəstək göstərilir. Qadınlar təbiətə depressiv vəziyyətlərə daha çox düşüklərindən özlərinə qapanaraq təsəllini içkidə axtarmalı olurlar.

Qadın alkoqolizmi üçün “tənhalıqda içmək” halı daha səciyyəvi əlamətdir ki, bu amil də problemi daha da çətinləşdirir. Maraqlısı odur ki, çox vaxt alkoqol asılılığından əziyyət çəkən qadınlar, bu asılılıqdan əziyyət çəkən kişilərə nisbətdə həyatlarında bir çox nailiyyətlər əldə etmiş şəxslər ola bilər. Adətən onların evləri, avtomaşınları, perspektivli iş yerləri olur və o, bunların hamısına nail olana kimi illər ötür, onun nə ailəsi, nə də uşağı olmur. Deməli, bu problemlə rastlaşan qadına kömək etməyə heç kimi olmadıqca vəziyyət daha da ağırlaşır. Qadın isə spirtli içkilərin qəbulunu mütəmadiləşdirərək sanki problemlərindən uzaqlaşır, realıq ona artıq o qədər də darıxdırıcı gəlmir. Əksinə içki qəbul etdikcə onun əhval-ruhiyyəsi yaxşılaşır, problemlərini sanki unudur və beləliklə alkoqoldan asılılıq getdikcə möhkəmlənir.

Lakin heç də bu problemlə təkcə hər şey əldə etmiş qadınlar rastlaşmır. Həyatında böyük çətinliklər yaşayan bir qadın da stressdən və depressiyadan belə vəziyyətə düşə bilər. Ən dəhşətli də odur ki, müasir dövrdə alkoqol asılılığından təkcə yaşlı qadınlar deyil, bəzi yeniyetmə qızlar da əziyyət çəkirlər. Onlar adətən rəfiqələri ilə müxtəlif şənliklər təşkil edərək “içməyə” bəhanə axtarırlar, həftəyə bir neçə litr spirtli içki qəbul edərək mütəmadi əyləncə axtarışında olurlar. Gənc yaşlarda isə alkoqol asılılığı daha tez yaranır.

Qədim Roma və Hindistanda ildə elə bir dövr olmuşdur ki, həmin vaxt qadınlar ümumiyyətlə alkoqollu içkilər qəbul edə bilməzdilər.

Alkoqolizm və hüquqpozmalər

Atalar sözüne görə “sərxoş insan üçün dəniz dizə qədərdir”. Yəqin ki, hər birimiz real həyatda bu deyimin düzgün olduğunu təsdiq edən şəxsləri nümunə olaraq görmüşük. Sərxoş insan elə bir hərəkət etməyə cürət edə bilər ki, ayıq vəziyyətdə bunu heç vaxt etməz. Statistika görə şəxsə müxtəlif ağırlıqda bədən xəsarəti yetirilmə, seksual təcavüzkarlıq, zorakılıq, əmlaka zərər vurma və sair bu kimi qanun pozuntuları əksər hallarda məhz spirtli içkilərin qəbulundan sonra törədilir. Sərxoşun belə təcavüzkarlığı hətta onun özünə də yönələ bilər. Belə ki, özünü öldürmə və özünü öldürməyə cəhdlərin də müəyyən faizi sərxoşluğun payına düşür.

Alkoqolun artıq qəbul edilməsi və bununla əlaqədar olan “keflənmə” vəziyyəti baş beyin qabığının tormozlanma fəaliyyətini zəiflədir, emosional dayanıqsızlıq, hisslərin və əhvalın kəskin dəyişməsi halını yaradır. Alkoqollu içkilərin sistemə qəbul edilməsi şəxsiyyətin inkişafının mənəvi və intellektual səviyyəsinə zərərli təsir etməklə yanaşı, antisosial meyillərin, mənfi niyyətlərin yaranmasına, bir çox hallarda da cinayətin törədilməsinə gətirib çıxardır.

Bütün dövrlərdə həm yuxarı yaşlı insanlar, həm də yeniyetmələr tərəfindən törədilən cinayətlərin böyük əksəriyyəti alkoqol sərxoşluğunun məhsuludur. Alkoqol və onun qəbulu nəticəsində yaranan sərxoşluq cinayətin törədilməsi ehtimalının artmasına, cəmiyyətdə hüquqların və birgəyaşayış qaydalarının pozulmasına səbəb olmaqla bərabər insanların əmlakının, sağlamlığının və hətta həyatının itirməsinə gətirib çıxarır. Cinayətkar “ayıldıqda” isə törətdiyi hüquqa zidd əməlin törədilmə səbəblərini izah etməkdə çətinlik çəkir.

Alkoqolun rolu məişət cinayətlərində daha çox gözə çarpandır. Statistika görə məişət zəminində törədilən cinayətlərin 80%-i alkoqol sərxoşluğu vəziyyətində törədilir.

Alkoqolizm həm də psixi xəstəlikdir. O, tədricən insanı məhv edərək onda mənəvi-etik davranış normalarının itməsinə səbəb olur.

Dünya statistikasına nəzərən cinayətlərin böyük əksəriyyəti alkoqoldan sui-istifadəyə meyilli olan şəxslər tərəfindən törədilir. Alkoqol nəyin ki böyük ictimai təhlükə törətməyən və az ağır cinayətlərin törədilməsində, hətta ağır və xüsusi ağır cinayətlərin törədilməsində də böyük rol oynayır. Cinayətlərin törədilmə vəziyyətini təhlil edərkən görürük ki, qətl və zorlama cinayətlərini, eləcə də digər şəxsiyyət və mülkiyyət ələhinə törədilən daha ağır cinayətləri törədən şəxslərin böyük əksəriyyəti cinayət törədərkən sərxoş vəziyyətdə olan şəxslər olmuşlar.

Statistikaya əsasən Azərbaycan Respublikasında 2011-ci ildə 131, 2012-ci ildə 121, 2013-cü ildə 119, 2014-cü ildə 71, 2015 ilin ilk beş ayında isə 30 bədbəxt hadisə sərxoş vəziyyətdə olan işçilərdə rast gəlinib.

Azərbaycan Respublikasında son beş ildə yanğından tələf olanların 75 %-i alkoqoldan sui-istifadə edənlər olmuşdur. 2014-cü ildə alkoqol sərxoşluğu vəziyyətində olan şəxslərin təqsiri nəticəsində 474 nəfər (67%) həyatını itirmişdir. 2013-cü ildə sərxoş vəziyyətdə olan şəxslər tərəfindən 19669, 2014-cü ildə isə 18345 cinayət hadisəsi törədilmişdir.

Bayram və ya digər qeyri-iş günlərində isə hüquqpozmaların adi günlərə nisbətən daha çox törədilməsi insanların məhz həmin vaxtlarda daha kütləvi şəkildə spirtli içki qəbul etmələri ilə əlaqədardır.

Tədqiqatçılar spirtli içkilər, narkotik vasitələr və cinayətkarlıq arasında münasibətləri öyrənərək spirtli içkilərin insanın həyatını əsaslı şəkildə dəyişə bildiyini, şəxsin təkcə öz gələcəyini deyil, başqalarının həyatını və gələcəyini də təhlükə qarşısında qoyduğunu sübut etmişlər.

Rəsmi statistikaya əsasən qonşu ölkə olan Rusiya Federasiyasında ildə təxminən 23 min insan alkoqol zəhərlənməsindən, təxminən 75 min insan isə alkoqolla əlaqəli digər xəstəliklərdən həyatını itirir. Alkoqolun səbəb olduğu yol-nəqliyyat hadisələri səbəbi ilə həyatını itirənlərin sayı isə 500 mindən artıqdır. Tədqiqatçıların deməsinə görə hazırda Rusiya Federasiyasında 2 milyondan artıq insan alkoqolizmdən müalicə olunur.

Sovetlər İttifaqının dağılmasından sonra isə birlik dövlətlərində alkoqol qəbulu faktı olduqca artmışdır. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının məlumatına əsasən Rusiyada adam başına düşən alkoqol qəbulu 18 litrə yaxındır. Avropa ölkələrində orta yaş həddi kişilərdə 77 il olduğu halda, Rusiyada bu rəqəm təxminən 60 yaşdır. Həmin şəxslərin də böyük əksəriyyəti təqaüdə belə çıxmadan həyatlarını itirlər.

Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının araşdırmasına əsasən aralarında Azərbaycan Respublikasının da olduğu 30 ölkə arasında keçirmiş tədqiqata əsasən dünyada ümumi cinayətlərin 85%-i, təcavüzlərin 50%-i, zor tətbiq etmənin 50%-i, ölümlə nəticələnən yol-nəqliyyat hadisələrinin 65%-i, ailə daxili mübahisə və münaqişələrin 70%-i, sonradan qazanılmış sinir pozuntusu xəstəliklərinin 60%-i alkoqolun payına düşür.

Sərxoşluq zamanı təcavüzkarlığın səbəbləri

Psixoloqlar sərxoş insanın nəyə görə bu qədər təcavüzkar olmasının səbəblərini araşdırarkən müəyyən etmişlər ki, alkoqol ilk öncə insanın əsəb sistemində ciddi təsir göstərir. Alimlərin fikrincə spirt orqanizmə daxil olarkən baş beyinin normal işinə təsir edir ki, bunun nəticəsində də beyində təfəkkür prosesləri zəifləyir, insan ətraf vəziyyəti tam dərk edərək düzgün qərar qəbul edə bilmir. Məsələn, əgər ayıq adamın ayağını ictimai nəqliyyatda kimsə taptalayarsa o, çox güman ki, mübahisə etməyəcək. Çünki, beyin dərhal onun sonrakı nəticələri barədə əvvəlcədən düşüncə və şəxs mübahisədən çəkinəcəkdir. Belə halda xırda bir üzürhaqlıq məsələni həll edə bilər. Sərxoş insan isə belə halda psixi və ya fiziki təcavüzkarlıq göstərə, üzürhaqlığa baxmayaraq asanlıqla mübahisə yarada bilər. Belə ki, həmin vaxt onun fikirləri birtərəfli olmaqla yalnız ona yetirilmiş narahatçılığı fikirləşir və hərəkətlərinin sonrakı nəticələrini dərk edə bilmir.

Bilməliyik ki, alkoqolizm problemi təkcə bir ailənin və ya bir insanın problemi deyil. O, bütün cəmiyyət üçün əsil bədbəxtçilikdir. Bu hal əhali arasında artdıqda və genişmiqyaslı olduqda isə daha böyük faciəyə və təhlükəyə çevrilir.

Cinayətkarlıq – müəyyən olunmuş vaxt müddətində konkret ərazidə baş vermiş cinayətləri əks etdirən, kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri ilə xarakterizə olunan sosial-hüquqi hadisədir. Cinayətkarlıqla mübarizə hər bir dövlətdə mühüm ümumxalq işi olmaqla dövlət quruculuğunun tərkib hissələrindəndir.

Sərxoşluq insanı əsl mənada dəyişir, insan təbiyyətinin o qədər də yaxşı olmayan cəhətlərinin üstünü açır, bir sözlə insanın bütün sosial-psixoloji simasını üzə çıxarır. Bu dəyişiklər də insanı bir çox hallarda cinayət törətməyə sövq edir. Tədqiqatlara əsasən cəmiyyətdə törədilən xuliqanlıq, oğurluq, adam öldürmə, yol-nəqliyyat hadisələri və sair yüzlərlə cinayətlərdən hər bir 3-cü cinayət

hadisəsi sərxoş yaşlı adam, hər bir 6-cı cinayət isə sərxoş yeniyetmə tərəfindən törədilir.

Beləliklə, statistika və çoxsaylı tədqiqatlar sübut edir ki, cəmiyyətdə spirtli içkilərdən istifadənin artması, paralel olaraq cinayətkarlığın da artmasına səbəb olur.

Psixoloji yoluxma

Alimlərin fikrincə insan psixologiyası həm müsbət, həm də mənfi emosiyalara yoluxma effektivə malikdir. Məsələn, otaqda oturan iki nəfərin hər ikisinin əhval-ruhiyyəsi yaxşı olduğu və onlar mehriban söhbət etdikləri zaman otağa üçüncü əhvalı pis olan şəxs daxil olarsa ətrafdakılar bunu dərhal hiss edir. Həmin şəxs otaqda olan iki nəfər şəxsin yanında oturduqda nəticə etibarlı ilə onların da əhval ruhiyyəsi pozulur. Deməli, bu zaman emosional yoluxma halı baş verir. Eyni hal sərxoşluqda da xarakterik xüsusiyyətdir. Xüsusən fəal və ünsiyyətçi, cazibəli və inandırmağı bacaran alkoqoliklər sərxoşluğa özlərinin bir çox tanışlarını, hətta tanış olmayanları da cəlb edə bilir və bu zaman da sərxoşluğa sosial və psixoloji yoluxma baş verir.

Sərxoş vəziyyətdə cinayətin hətta bir-iki saniyə ərzində törədilməsinə baxmayaraq, insan törətdiyi həmin əmələ görə uzun illər normal həyatından və cəmiyyətdən təcrid olmaqla cəza çəkərək cavab verməli olur. Tədqiqatlar göstərir ki, sürücü tərəfindən qəbul edilən bir fincan pivə belə yol-nəqliyyat hadisəsinin törədilməsi riskini 7 dəfə artırır.

İnsan nə qədər güclü "keflənmə" halındadırsa, deməli bir o qədər də alkoqol onun öz davranışını idarə edən şüurunu və iradəsi zədələmişdir. Şəxs ağır sərxoşluq halında öz üzərlərində nəzarəti itirərək qəddar cinayət törədib sonra "mən heç nə düşünmürdüm, heç nə yadımda deyil, nə etmişəm ki?"-deməklə özünə bəraət qazanmağa çalışsa da, başa düşülməlidir ki, o, spirtli içki qəbul edərək özünü əvvəlcədən həmin təhlükəyə sürükləmişdir. Statistika görə az və gec-gec spirtli içki qəbul edən qadınlarda cinayətkarlığın səviyyəsi, spirtli içkinin daha çox qəbulu ilə seçilən kişilərdən 7 dəfə azdır.

Məşhur Alman həbsxana həkimi Josef Mengele bir neçə min dustağı sorğu edərək öyrənmişdir ki, xuliqanlıqda 100 hadisədən 77-si, hakimiyət nümayəndəsinə müqavimət göstərmədə 100 hadisədən 76-sı, bədən xəsarətləri yetirmədə 100 hadisədən 74-ü, quldurluqda 100 hadisədən 69-u, ictimai asayişin pozulmasında 100 hadisədən 54-ü, oğurluqda 100 hadisədən 52-si, yandırmada 100 hadisədən 48-i, qəsdən adam öldürmədə 100 hadisədən 46-sı alkoqolun təsiri altında törədilmişdir.

Alman imperatoru Vilhelm 11 dəniz kadetlərinə ünvanlanmış nitqində demişdir: *"22 illik hökmranlığım ərzində mən əmin oldum ki, mənə məruzə edilən cinayətlərin ondan doqquzu alkoqolun nəticəsində törədilib"*.

ABŞ-ın Baltimor əyalətindəki Con Hopkins Universitetinin doktoru Cinqzhonq Dinq 1909 nəfər üzərində təcrübələr apararaq, ayrı-ayrı vaxtlarda onların beyin USM-lərini çəkməklə içkini az da olsa qəbul edənlərin beyinlərində getdikcə kiçilmə əmələ gəldiyini sübut etmişdir.

Milli adətlər

Bəzi ölkələrin milli adətlərinə əsasən, alkoqol sərxoşluğu vəziyyətinə yaranan bəzi təcavüzkar davranışlar cəmiyyətdə normal qarşılandığından həmin cəmiyyətlərdə qanun pozuntularının da daha çox olmasına əsas verir. Məsələn İngiltərə, Skandinaviya və Latın Amerikasına ölkələrində alkoqol sərxoşluğu vəziyyətində təcavüzkar davranış "kişiliyin" (maço imicinin) təsdiqi hesab edilir. D.Heart yazırdı ki, "insanlar sosiallaşma zamanı sərxoşluq barədə cəmiyyətin bildiyini öyrənir və bu bilikləri mənimsəyərək, hərəkət edib cəmiyyətə öyrətməsinin canlı təsdiqi olurlar". Alkoqolla - təcavüzkarlığın ikitərəfli əlaqəsinin olmasına "futbol xuliqanlığı"-nı daha aydın misal gətirə bilərik. Adətən futbol oyunları zamanı komandasını çılğın şəkildə dəstəkləyən azarkeşlər alkoqollu içki qəbul etdikləri halda daha çox çılğınlıq nümayiş etdirərək hakimin qərarını tənqid edir, rəqib komandanın oyunçularına və azarkeşlərinə qarşı təcavüzkar hərəkətlər göstərirlər. Bu zaman "sosial yoluxma" sürətli şəkildə artaraq dəstə və qruplarda cəmlənir ki, nəticədə təcavüzkarlıq geniş vüsət alır və bu zaman kollektiv daha da təhlükəli olur.

Statistikaya əsasən zorkılıq cinayətləri əksər hallarda bar və restoranların ətrafında daha çox törədilir. Deməli cinayətlərin tez-tez törədilməsi alkoqolun satışı üzrə ticarət nöqtələrinin sıxlığından da aslıdır. Ticarət nöqtələrinin sıxlığının 1% artması zorakı cinayətlərin törədilməsinin 0,62 % arması ilə nəticənməkdədir. Yəni, alkoqolun əlçatan olması onun cinayətkarlığla bağlılığında mühüm rol oynayır.

ABŞ-ın Alyaska ştatında keçirilmiş referendumla kəndlərdə alkoqolun satılmasına qadağa qoyulduqdan sonra burada zorakı cinayətlərin səviyyəsi kəskin şəkildə enmiş, qadağa ləğv edildikdən sonra isə zorakı cinayətlərin sayı ilkin həddə çatmışdır. Belorusiyada alkoqola qarşı keçirilən kompaniya zamanı alkoqolun satışının səviyyəsi 1984-1986-ci illərdə 41% düşmüşdür ki, bu da ölkədə qətilərin səviyyəsinin 31% eməsinə səbəb olmuşdur.

Minimal satış yaşının artırılması vasitəsi ilə alkoqolun yeniyetmələr üçün əlçatan olmasının çətinləşdirilməsi bu yaş kateqoriyasından olan insanlar arasında alkoqolan istifadənin azaldılmasına və nəticədə bir o qədər də cinayətlərin qarşısının alınmasına səbəb ola bilər.

Bütün bu faktlar onu sübut edir ki, cinayətkarlığın qarşısının alınması məqsədi ilə alkoqoldan istifadənin mümkün qədər azaldılmasına yönəldilmiş siyasət, həmin cinayətlərə görə cəzaların sərtləşdirilməsindən daha effektivdir.

Spirтли içkilər haqqında 10 maraqlı fakt

1. Alkoqollar ailəsinə daxil olan mürəkkəb maddələr insanların dərhal və ya tədricən ölümünə səbəb olan toksinlər - zəhərli maddələrdir.

2. Spirтли içkilərin tərkibində olan etanol - 2 karbon, 6 hidrogen və 1 oksigen atomundan ibarət olub, mədədə həzm olmayan, bir sözlə birbaşa qana keçən mürəkkəb maddədir.

3. Tanınmış arxeoloq Patrik Makqovern Afrikada insanların hələ 100 min il əvvəl spirтли içki hazırladığını iddia etmişdir.

4. Dranken Monkeyin fərziyyəsinə görə, içkiyə aludəlik və alkoqol qəbul etmək yanğısı qədim əcdadların genindən keçmiş “ən yaxşı yetişmiş və ən sulu meyvəni seçmək” instinkti ilə əlaqəlidir.

5. Spirтли içki idmançılar və mükəmməl əzələ quruluşuna malik insanlarda digər insanlara nisbətən daha az təsir göstərir. Belə ki, su ilə zəngin əzələ qatı effektiv şəkildə alkoqolu sovuraraq, onun müəyyən qisminin beynə nəqlinin qarşısını alır.

6. Skandinaviya ölkəsi olan İsveçdə artıq qalmış şərəbdən yanacaq kimi istifadə edilir. Belə ki, çaxır distilə edilərək etanola çevrilir və bundan sonra qazolinlə qatışdırılaraq yanacaq doldurulma məntəqələrinə paylanır.

7. 1895-ci ildə “Anhoyzer Buş” şirkəti hamilə qadınlar və azyaşlı uşaqlar üçün 1.9 faizli xüsusi pivə istehsal etmişdir. Dünya şöhrətli “Budvayzer” pivəsinin istehsalçısı həmin pivənin insanlarda tonus qaldırdığını iddia edirdi.

8. Taxıl növlərindən alınmış spirтли içkilərdə olan metanol maddəsi insanın görmə hüceyrələrini məhv edir.

9. Astronomlar dünyadan 10 min işıq ili uzaqlıqda olan “G34.3” dumanlığında külli miqdarda etanol maddəsinin olduğunu iddia edirlər. Alimlər adı çəkilən kosmik obyektəki etanolun ümumi miqdarı haqqında daha anlaşılan rəqəm yaratmaqdan ötrü, ümumi miqdarın 400 trilyon pivə butulkasına yaxın olduğunu bildirmişlər.

10. Afrikada ildə bir dəfə bar verən Amarula ağacının meyvəsinin tərkibində 8% spirt vardır.

Alkoqolun gərəkli və faydalı olduğunu müdafiə edənləri, alkoqol heç bir zaman müdafiə etməmişdir...